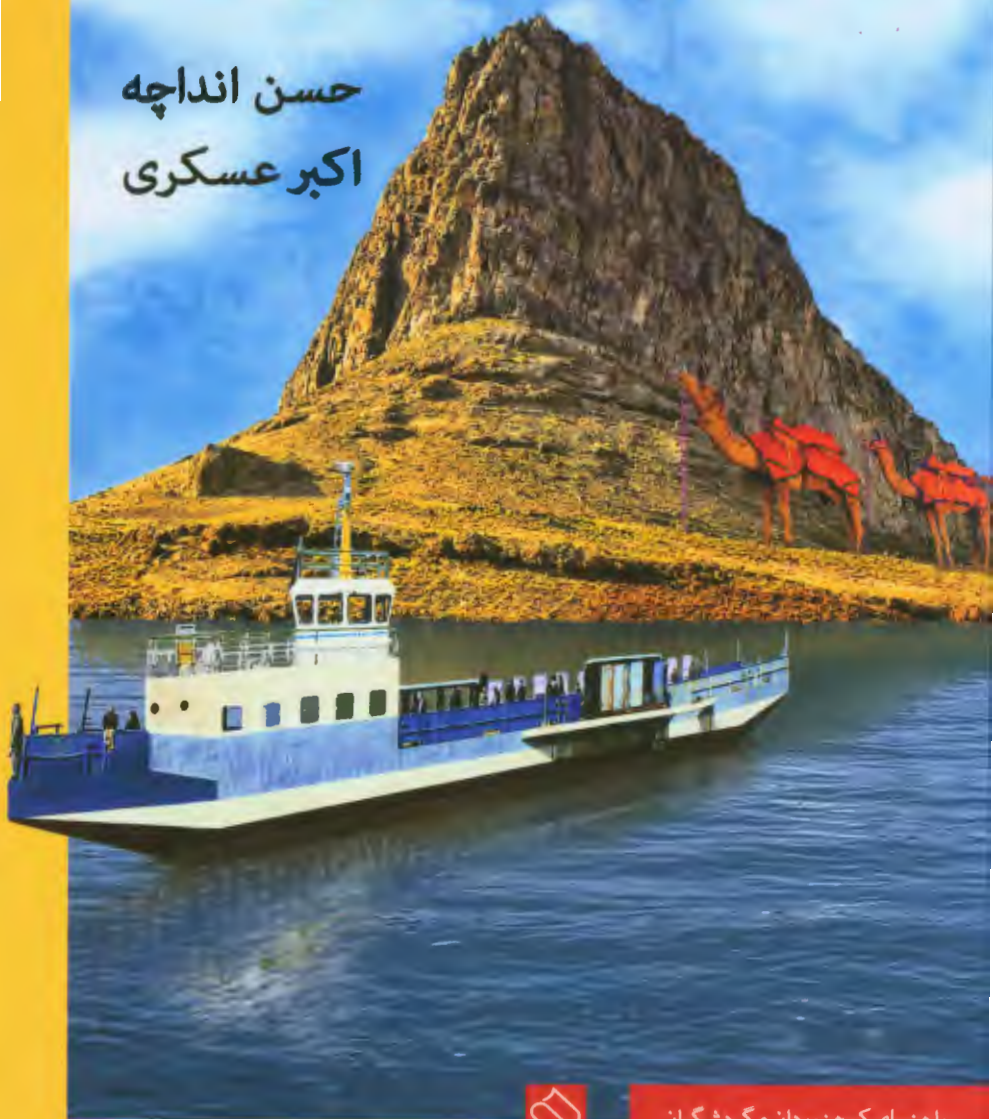

سنگستانه بر سينه آب

سیری در کوه‌ها و دره‌های جزیره اسلامی (شاهی)

حسن انداچه

اکبر عسکری

سنگستانه بر سینه آب

سیری در کوهها و دره‌های جزیره اسلامی (شاهی)

سنگستانے پر سینہ آب

سیری در کوه‌ها و دره‌های جزیره اسلامی (شاهی)

حسن انداچه
اکبر عسکری

ناقص‌الدين

سرشناسه : انداچه، حسن، ۱۳۳۰ -
 عنوان و نام پدیدآور : سنگستانی بر سینۀ آب: سیری در کوه‌ها و دره‌های جزیره اسلامی (شاهی) / حسن انداچه، اکبر عسکری.
 مشخصات نشر : تبریز: نشر ناصرالدین، ۱۴۰۱.
 مشخصات ظاهری : ۱۵۰ ص: مصور(رنگی)، نقشه(رنگی).
 شابک : ۹۷۸-۶۲۲-۹۸۶۷۹-۲-۱
 وضعیت فهرست‌نویسی: فیا
 عنوان دیگر : سیری در کوه‌ها و دره‌های جزیره اسلامی (شاهی).
 موضوع : جزیره شاهی
 Shahi Island (Iran)
 موضوع : جزیره‌ها — ایران
 Iran — Islands
 کوهنوردی — ایران — تبریز
 Mountaineering — Iran — Tabriz
 شناسه افزوده : عسکری، اکبر، ۱۳۳۲ -
 رده بندی کنگره : DSR۲۱۴۶/۳
 رده بندی دیویی : ۹۵۵/۳۳۳
 شماره کتابشناسی ملی: ۸۹۵۴۶۲۳

ناصرالدین

۰۹۳۵۸۹۵۸۲۷۰

naseraddinpub@gmail.com

instagram@naseraddinpublication

سنگستانی بر سینۀ آب سیری در کوه‌ها و دره‌های جزیره اسلامی (شاهی)

◇ نویسنده: حسن انداچه - اکبر عسکری

◇ ناشر: ناصرالدین

◇ حروفچینی و صفحه‌آرایی: آذین کامپیوتر ۰۴۱ - ۳۵۲۴۷۰۵۱

◇ ویرایش: تحریریه نشر ناصرالدین

◇ لیتوگرافی: نگین

◇ چاپ: میهن

◇ صحافی: اسلامی

◇ نوبت چاپ: اول

◇ شمارگان: ۵۰۰ نسخه

◇ تعداد صفحات: ۱۵۰ صفحه

◇ قطع: رقعی

◇ شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۹۸۶۷۹-۲-۱

◇ تاریخ و محل نشر: ۱۴۰۱، تبریز

◇ حق چاپ محفوظ است.

۶۰۰۰۰ تومان

می‌خوانید:

- ۷.....انگیزه و سپاسگزاری
- ۱۰.....آدا (شعر ترکی)
- ۱۱.....پیرامون جزیره اسلامی (شاهی)
- ۲۳.....مناطق کوهستانی مهم و معروف جزیره اسلامی (شاهی)
- ۲۷.....دره چی چی باغی
- ۳۲.....دوربین داغی
- ۳۶.....قله نورآی (نوروی)
- ۴۰.....کوه انبان یا عثمان
- ۴۴.....دره چوبوقلو
- ۴۸.....قلعه هلاکوخان (قالاداغی)
- ۵۲.....گورچین لیک
- ۵۶.....قورد اینی
- ۶۰.....دره باغی
- ۶۴.....قنبرباغی (قاراچشمه)
- ۶۸.....دره بُرک دویولو
- ۷۲.....دره چنار
- ۷۶.....قارادره
- ۸۰.....بر فراز قله تیمورلو
- ۸۶.....نکاتی چند در مورد «دشت شوراکت»

توصیه‌هایی به کوهنوردان و گردشگران

- در کوهستان به وظایف خود بهتر عمل نمایم..... ۹۷
- تدارکات برای کوهستان..... ۱۰۰
- قلم و کاغذ..... ۱۰۳
- بهداشت فردی و نظافت کوهستان..... ۱۰۵

کوه از منظری دیگر

- چرایی کوهنوردی..... ۱۰۹
- کوه، نماد پایداری و مقاومت..... ۱۱۱
- کوهستان و «زیبایی»..... ۱۱۳
- سخن پایانی..... ۱۱۷
- تصاویر..... ۱۱۹

انگیزه و سپاسگزاری

اولین انگیزه برای انجام هر کاری عشق و علاقه قلبی انسان است. در این بحث هم آنچه ما را به طرف کوه و کوهستان و نفس زدن در آن سختی‌ها جلب می‌نماید، خواست قلبی ماست. این کشش و علاقه انگیزه‌ای را می‌آفریند که هیچ مشکلی شخص را از ادامهٔ راه باز نمی‌دارد، بلکه سختی‌هایش موجب پایداری و استقامت می‌شود. می‌توان گفت که دوستی و کشش به طرف کوه و طبیعت، خواستی است که شاید بی‌آنکه متوجه باشیم از اول در سرشت ما بوده است و بعدها آن را از قوه به فعل درآورده‌ایم. با گام نهادن در آستان این پایگاه عشق به دیگر الطاف و محبت‌هایش که ما را دربر گرفته‌اند آشنایی پیدا کرده‌ایم. در هر برنامه‌ای به یک عده از خواسته‌هایمان دست یافته‌ایم؛ مثلاً حدود سی سال قبل صحبتی شد که به قلعهٔ هلاکوخان در جزیرهٔ اسلامی (شاهی) گذری داشته باشیم. خوب یادمان است که در یک روز بارانی پاییز این برنامه را با لندروری که داشتیم شروع کردیم. برای شادی روحشان و گرامیداشت نام نیکشان یادی

می‌کنیم از زنده‌یادان زنده‌نام اژدر ابراهیم‌زاده (اژدرعمی) و سیف‌اله اکبری که با ما همراه بودند و ادای احترام می‌کنیم به محسن حراستی که جزو گروه بود. آن روزها من چنان تصور می‌کردم که در جزیره اسلامی (شاهی) تنها جای مرتفع برای کوهنوردی فقط این قلعه است و واقعاً هم خیلی‌ها بر این باور بودند و فقط به این قلعه راهوار بودند. این قضیه در طول سالیان دور، یکی دو بار تکرار شد و بعداً مسکوت ماند. تا اینکه پنج شش سال پیش دوست عزیزمان، پیشکسوت کوهنوردی تبریز، آقای ابراهیم علی‌قلیان (بوغلو ابراهیم)، برنامه‌ای پیاده کرد به این صورت که در هر دو هفته یک بار دوستان را جمع می‌کرد و به این منطقه برای کوه‌پیمایی و دره‌نوردی راهنما می‌شد. از قضا من [حسن انداچه] هم همراه این گروه شدم. وقتی دو سه بار رفتم و منطقه را گشتم گشایشی در تصورم نسبت به این منطقه پیدا شد. یعنی آن تصور محدودم نسبت به جزیره کاملاً منتفی شد و جزیره را جایی دیگر یافتم. قبلاً تصور می‌کردم از وسط «خورخور» و «سرای» و «گمیچی» جاده‌ای منتهی به پل کشیده شده است که از آنجا به ارومیه ختم می‌شود. اما با کمی گشت‌وگذار در گوشه‌وکنار جزیره متوجه شدم که این محدوده، جای بسیار دیدنی و پرفضایی است. با این دید و توجه، به این قرار آمدم که معلوماتی در این مورد جمع کنیم و اگر توفیقی شد، کتابی به عنوان راهنمای دیدنی‌های جزیره تهیه کنیم. دوست عزیزمان آقای اکبر عسکری که دانش‌آموخته دانشگاه تبریز است و بیشتر وقت‌ها همراه گروه بود، خود اهل روستای «گمیچی» است و جای‌جای جزیره را به‌خوبی می‌شناسد. با ایشان در این مورد صحبت کردم که اگر امکان داشته باشد، در این مورد ما را یاری نماید. ایشان با گشاده‌رویی از تقاضای من استقبال کرد. تقریباً از بهار سال ۱۳۹۹ این تحقیق به صورت

میدانی شروع شد. در هر برنامه‌ای آقای عسکری محلی را به عنوان مورد کوه‌پیمایی یا گشت‌وگذار معرفی نمود که بسیار مفید واقع شد. دوست عزیزمان آقای مهندس محمدرضا قانع، سرپرست آزمایشگاه‌های دانشکده فنی دانشگاه آزاد تبریز، مسئولیت راه‌اندازی «جی‌پی‌اس» را در این برنامه‌ها به عهده گرفت و کار ایشان نیز بجا و قابل توجه بود. سایر دوستان، آقایان ایوب شادروان، بهمن زالی‌زاده، حمید دریانی‌زاده و رضا بخشی‌پور (پهلوان) همیشه در این برنامه‌ها ما را همراهی کردند. به طور کلی هر یک از این عزیزان به نوبه خود کمک قابل توجهی در جمع‌آوری این معلومات و تدوین و تنظیم آن ادا نمودند که از فرد فرد این عزیزان جای قدردانی و تشکر فراوان باقی است و توفیق همه‌شان آرزوی قلبی من است. از خانم سحر سیفی‌اعلا که در ترسیم کروکی‌ها با ما همکاری نمود و آقای مجتبی معتمدی که عکاسی از برخی نقاط جزیره را عهده دار شد و خانم معصومه شکوهی و همکارانش در موسسه آذین کامپیوتر که حروفچینی و صفحه‌آرایی این کتاب را تقبل کردند سپاسگزارم.

در پایان ضمن قدردانی و تجلیل از زحمات و راهنمایی‌های پیشکسوتان عزیز و مروجین ورزش کوهنوردی و ارج نهادن به فعالیت‌های تمام کوهنوردان تلاشگر و کوشا، یادی می‌کنیم از جان‌باختگان و درگذشتگان جامعه کوهنوردی که همیشه جایشان را خالی می‌بینیم. در عین حال تندرستی و سلامتی قهرمان ملی کوهنوردی‌مان آقای عظیم قیچی‌ساز و توفیق ایشان را در پیشبرد اهداف گرانسنگ‌شان آرزو مندیم.

اَزَلَدَن قوبولوب بىنان دريادا
 داغلار يوا، «قبلىه داغى» باجى دى
 «قىصر» بىر طرفده، «آغ سو» بىر ياندا
 قىشدا داغلار، چَن بُرانا بورونر
 گۆزل لرين دايىم گۆزو سورمه لى
 چاي چمنده سئلر، سولار شاققىلدار
 قورد اولاشار، گنجهلر آي باتاندا
 دريا اوسته يول سوزردى گمى لىر
 داغلار يوى تانيان وار سوران وار
 چؤل ايچينده، «قوبو» «قولا» دوشنده
 توى بايرامدا جليمانلار دسته سى
 بوستانلارين قوهون، قيرا قارپوزو
 «خليت» «وشقون» بىتر «دره باغيندا»
 ميوه لى، بارلى دى بادام باغلارين
 «بادام چالى»، «ايت بورنودا»، نار اولماز
 سرين سولار بولاقلاردان ايچميشم
 سۆزلريمده، حكمتلى ام، دادليام
 اۆلكه ميزين دۆرت بىر يانى باغ اولسون

بىر آدين جزيره، بىر آدين آدا
 بىر طرفين «شوراك» دى «آجى» دى
 «چوبوقلو» بىر ياندا، «گيره» بىر ياندا
 «دوربين داغى» اوزاقلاردان گۆرونر
 «چاي دره» گزمه لى، غَمَن گۆرمه لى
 «گۆزه لرده» يازدا سولار پاققىلدار
 «قورد اينينده» «قوشانولار» آتاندا
 آرپا، بوغدا گتيرر دئم زمى لىر
 «شوراك» ده «قورقون»، «لور» «شوران» وار
 قىشدا كروان، كتدن يولا دوشنده
 مَرْد اُوغوللار، بو يوللارين خسته سى
 شيرين سولى بولاقلارين يارپوزو
 «جۆيز»، «يه ميشن» وار «قايا باغيندا»
 سولى، صفالى دى دره داغلارين
 چالى چيرپى، «داغداغاندا» بار اولماز
 گئچميشده چوخ داغلاريندان گئچميشم
 «روشن» دىير: «آداليام، آداليام
 دنيا واركن ائل اوبالار ساغ اولسون

پیرامون جزیره اسلامی (شاهی)

بیر آدین جزیره، بیر آدین آدا
اُزلدن قویولوب بینان دریادا

جزیره اسلامی (شاهی) در موقعیت جغرافیایی $45^{\circ} 29' 41''$ شرقی و $30^{\circ} 50' 43''$ شمالی قرار دارد. این جزیره، بزرگترین و تنها جزیره مسکونی دریاچه ارومیه در میان مجموعه جزایر موجود آن است که در ضلع شرقی آن دریاچه واقع شده است ولی به لحاظ تقسیمات کشوری، جزو استان آذربایجان شرقی و از توابع شهرستان اسکو محسوب می‌شود. این جزیره در زمستان و بهار به‌راستی جزیره است و همه پیرامونش را آب فرا می‌گیرد و از چهار جهت درون آب محصور می‌گردد ولی در تابستان‌ها شبه جزیره می‌شود و غالب قسمت شرقی آن در اثر گرما و تبخیر تماماً خشک شده، از طریق این خشکی نسبتاً وسیع (دشت شوراكت) به شهرهای گوگان، آذرشهر، ممقان و ایلخچی و سرانجام به تبریز و شبستر وصل می‌گردد و تردد در آن مسیر خشک شده به شهرهای مذکور جریان می‌یابد.

جزیره اسلامی (شاهی) در منظره و چشم‌انداز بسیار زیبا و در کنار سواحل شرقی دریاچه نیلگون و با صفای ارومیه در میان یک مثلث طبیعی و دلگشا قرار گرفته که رئوس این مثلث از طرف شرقی به رشته‌کوه‌های «سهند» و «جام» و از سوی شمال به کوه‌های بلند «میشو» و «گوئی زنگی» می‌رسد و رأس دیگر آن به رشته‌کوه‌های مرتفع و غالباً پربرف منطقه «کردنشین» «ترگه‌ور» و «مرگه‌ور» (منطقه زیبای مارمیشو ارومیه) در همسایگی مرز کشور ترکیه منتهی می‌شود. احاطه اطرافش به وسیله آب‌های دریاچه ارومیه، زیبایی و باصفائی مناظر جزیره را شکوه و عظمت دوچندان بخشیده و دلگشایتر ساخته است.

گفته می‌شود دریاچه ارومیه دارای ۱۰۲ جزیره بزرگ و کوچک است که در نقاط مختلف دریاچه پراکنده و برقرار هستند و نگارندگان تاکنون ۱۲ جزیره بزرگ و کوچک را با اسامی مشخص آنها مشاهده و شناسائی کرده و یا عملاً بدان‌ها رفته و از نزدیک به وجودشان صحت نهاده‌اند. جزایری مانند: «قویون داغی»، «اشک داغی»، «آرزو»، «اسبیر»، «شاه‌زاران»، «چای‌جزیره»، «عثمان یوموروغی»، «کاظم داشی» و... اما اندکی در صحت و سقم تعداد ۱۰۲ جزیره در دریاچه ارومیه تردید دارند. مساحت جزیره اسلامی در حدود ۲۳۰۰۰ هکتار می‌باشد. شکل ظاهری آن نسبتاً گرد و بیضی‌وار است. طول تقریبی جزیره ۲۴ کیلومتر و عرض آن ۱۵ کیلومتر است و اندازه محیط جزیره بیضی‌وار شاهی به حدود ۷۵ کیلومتر می‌رسد. آب و هوای جزیره کلاً در زمستان‌ها سرد و ملایم و در تابستان‌ها گرم و خشک می‌باشد. وزش بادهای تند و موسمی در فصول بهار و پائیز به‌ویژه در روستاهای جنوبی آن (گونه‌ور تای) بسیار محسوس و فراوان جریان دارد.

خاک اراضی جزیره اسلامی (شاهی) عموماً شنی و رسی بوده، آب را به شدت جذب می کند و از خود عبور می دهد. اکثر سبزیجات و صیفی جات معمول به خوبی در خاک اراضی همه روستاهای آن به عمل می آید. کوه ها و دره های غالباً سنگی و صخره ای و سنگ های بسیار سخت و سیاه هستند و از نوع سنگ های خارا و آتشفشانی تشکیل یافته اند. از نظر زمین شناسی می توان در آینده مطالعات و کاوش های بیشتری از چگونگی شکل گیری و پیدایش جزیره و ساخت و بافت آن در دوران های مختلف زمین شناسی انجام داد و به نتایج علمی دقیق تری در این زمینه دست یافت.

جزیره اسلامی (شاهی) با آنکه در میان دریاچه تلخ و شور منطقه واقع شده ولی از منابع فراوان آب شیرین برخوردار است. چشمه ها، قنات و چاه های نیمه عمیق زیادی با آب های آشامیدنی زلال و گوارا در جزیره وجود دارد. به ویژه در گذشته ها بیش از ۵۰ چشمه (بولاق) در دره ها و در دامنه کوه های، در مناطق و روستاهای مختلف جریان داشته است. ولی در سال های اخیر، به دلیل خشکسالی های متمادی و پی در پی، تعداد زیادی از آن چشمه ها خشک و یا کم آب شده و حجم و ظرفیت آب های زیرزمینی و در نتیجه آب چاه های نیمه عمیق جهت آبیاری کشتزارها بسیار کاهش یافته است. در گذشته ها، بر سر تعدادی از این چشمه ها در دامنه کوه های جزیره توسط اهالی و روستاییان محل، درختانی چون گردو، چنار، بید و سپیدار کاشته شده است. امروزه دیگر آن درختان، غالباً پیر و خشک شده اند و مواظبت از آنها مانند قدیم ها انجام نمی گیرد. در گرداگرد جزیره بیضی وار اسلامی (شاهی)، تعداد هفت روستا، با نام های سرای، گمیچی، آق گنبد، بوراچالو، تیمورلو، قبچاق و بهرام آباد (خیرالو) به فاصله های متفاوت

واقع شده‌اند. روستای گمیچی بزرگترین روستا از نظر تعداد خانوار و جمعیت و نیز وسعت اراضی به شمار می‌رود و بعد از آن روستای سرای از لحاظ اداری و آبادانی، پیشرفته محسوب می‌شود. شش روستای جزیره همه قدیمی هستند و تاریخ پیدایش آنها را کسی به خاطر ندارد. تنها روستای بهرام‌آباد است که حدود ۷۰ سال از پیدایش آن می‌گذرد. سال‌ها قبل فردی به نام حاجی بهرام که از ایلات بوده است، درهٔ خیرالو را از مالکان روستای قبقاق خریداری می‌کند و خانوادهٔ او و فرزندان و برادرانش آبادی خیرالو یا بهرام‌آباد را در آنجا احداث می‌کنند و اکنون نواده‌های حاجی بهرام در آنجا سکنی گزیده‌اند. هر چند کوچک‌ترین روستای جزیره است ولی اهالی آن اکنون به دامپروری و کشاورزی مشغول هستند. همهٔ اهالی و ساکنان این هفت روستای جزیرهٔ اسلامی (شاهی) به زبان ترکی آذربایجانی رایج تکلم می‌کنند؛ با اندک تفاوت‌های لهجه‌ای و آوایی که آن هم طبیعی و قابل درک است. اصطلاحات، مثل‌ها و کلمات اصیل و کمیاب ترکی را در محاورات و گفتگوهای عادی اهالی این روستاها، بسیار می‌توان مشاهده کرد. آداب و رسوم فرهنگی و قومی مشابه و بسیار نزدیک هم در تمامی روستاهای جزیره رایج و معمول است. از جمله می‌توان به مراسم عزا و عروسی متداول و شبیه به هم، در سطح روستاهای جزیره اشاره نمود.

از لحاظ تقسیمات کشوری، جزیره و روستاهای آن قبل از انقلاب ۱۳۵۷ همگی تابع بخش شبستر (گونئی - ارونق و انزاب) بودند. ولی بعد از انقلاب که نام جزیره به جزیرهٔ اسلامی تغییر کرد، همهٔ روستاهای جزیره از نظر تقسیمات کشوری به شهرستان اسکو وابسته شدند. این وابستگی و تابعیت امروزه همچنان ادامه دارد و غالب مشکلات و مسائل اداری روستاها با مراجعه به شهرستان اسکو

حل و فصل می‌شود. اهالی و ساکنان کنونی روستاهای جزیره غالباً به کارهای کشاورزی، دامداری و باغداری اشتغال دارند و از این طرق، زندگی خود را می‌چرخانند. کار کشاورزی با کشت غلات (گندم، جو و نخود و... بیشتر دیمی) و نیز کشت صیفی‌جات (پیاز، سیب‌زمینی، خیار، هندوانه و سبزیجات، البته به صورت آبی) در سطح تقریباً همه روستاهای جزیره، معمول و متداول است. در زمینه باغداری، با کاشت نهال‌های بادام، پسته، گردو، سنجد و عناب، باغ‌هایی از این نوع درختان به وجود آمده است که محصولات خشکباری آنها به فروش می‌رسند.

در سال‌های اخیر کاشت درختان پسته، بادام دیرگل، عناب و نیز کشت زعفران در برخی از روستاهای جزیره مانند روستای گمیچی و قبقاق بسیار رایج و متداول شده است. به‌ویژه باغ‌های پسته زیادی در اراضی این روستاها به عمل آمده و به باردهی و محصول‌دهی رسیده‌اند.

در عرصه دامداری، پرورش گاو و گوسفند و تولید شیر و سایر فرآورده‌های لبنی مثل ماست، پنیر، پنیر کوزه (اوغما پنیر) متداول شده است که تولید محصولات لبنیاتی زیادی را فراهم آورده و از طرفی تولید گوشت گاو و گوسفند را موجب گشته است. شایان ذکر است که هم محصولات لبنی تولید شده در جزیره و هم فرآورده‌های گوشتی آن بسیار لذیذ و خوردنی است و این امر شاید به دلیل خاصیت خاک و ویژگی آب و هوایی جزیره بوده باشد.

تولیدات مرغداری صنعتی در روستاهای جزیره چندان رایج نیست و تنها پرورش مرغ اهلی و خانگی و پرورش بوقلمون خانگی، به شکل بومی و اندک، متداول است که استفاده شخصی خانواده‌ها را پوشش می‌دهد و در اقتصاد اهالی روستاها چندان جایی را اشغال

نمی‌کند. گفتنی است که در قدیم در اکثر روستاهای جزیره، بافت فرش، گلیم، جاجیم و... معمول و رایج بود ولی امروزه اینگونه تولیدات روستایی نه تنها متداول نیست، بلکه همگی منسوخ و از رده خارج شده‌اند. در ادامه، شایان ذکر است که به طور کلی اقتصاد و تولیدات همه روستاهای جزیره بر سه محور عمده یعنی کشاورزی، باغداری و دامداری استوار است و مردم از این راه‌ها امرار معاش کرده، روزگار می‌گذرانند و در این سه محور غالباً از روش‌های تولیدی سنتی و بومی استفاده می‌کنند و روش‌های پیشرفته صنعتی رواج کمتری دارد.

در کوه‌ها و دره‌های مناطق مختلف برخی از روستاهای جزیره، درختچه‌های تُنک و پراکنده زیادی در بین تپه‌ها و صخره‌ها روییده و بزرگ شده و زیبایی کم‌نظیری به دامنه‌های کوه‌ها افزوده‌اند. از جمله این درختان و درختچه‌ها می‌توان بادام کوهی (بادام چالی)، درخت سقز (بنه)، درخت زالزالک (یئمیشن)، سرو کوهی (آردیچ و یا آردش)، کاج کوهی (چام آغاجی)، نسترن وحشی (ایت بورنو)، «داغ داغان آغاجی»، «گور نچه» و... را نام برد.

از گیاهان و رویدنی‌های بوته‌ای قابل خوردن که بیشتر اهالی روستاها از آنها برای خوراکی‌ها و غذاها و دمنوش‌های مختلف و یا برای کاربردهای دارویی و طبّی استفاده می‌کنند می‌توان به سبزیجات و رویدنی‌های زیر اشاره کرد:

شنگه (یملیک)، آویشن و کاکوتی (کهلیک اوتی)، گئشنیز کوهی (هلیت)، «قاز آیاغی»، پونه وحشی (یارپوز)، «بولاغ اوتی»، گزنه، ریواس (اوشقون)، «بالدیرقان»، «کیریش»، پیاز کوهی (داغ سوغانی)، کنگر، «داغ مرزه‌سی»، میجی یوشانی، دانبالان، ترشک (قوزو قولاغی) و... .

استفاده از این گیاهان و سبزیجات مختلف در غذاهای گوناگون و یا به صورت دمنوش و غیره بسیار رایج و متداول است و محصولات و غذاهای حاصل از آنها بسیار خوردنی، مفید و لذت بخش می باشند. در فصل بهار، زمانی که زیبایی و سرسبزی همه جای طبیعت را فرا گرفته، بعد از بارش باران های بهاری، آب ها در رودها و چشمه ها جاری می شوند. با بهشتی شدن طبیعت و افزایش شکوه و عظمت کوه ها و دره ها و دامنه های جزیره اسلامی (شاهی)، بسیاری از اهالی به منظور چیدن گیاهان و سبزی های خوردنی مذکور برای تهیه غذا و دمنوش های لذت بخش عازم طبیعت می شوند.

مناطق کوهستانی جزیره، به ویژه در گذشته ها، محل زیست انواع زیادی از حیوانات وحشی بوده است که امروزه نسل برخی از آنها، از بین رفته و منقرض شده است؛ حیوانات وحشی چون بز کوهی (اُو)، گوزن (آرقالی)، گرگ، روباه، خرگوش و سمور (سوسار) و

در قدیم ها یکی دو بار هم پلنگ مشاهده شده بود که توسط شکارچیان، شکار شده، از بین رفتند. امروزه نسل بز کوهی هم در حال انقراض و از بین رفتن است و خیلی کم و به ندرت در کوه ها و کمرکش ها مشاهده می شود. از جمله جانوران موذی دیگری که در نقاط مختلف کوهستانی جزیره زندگی می کنند و می توان خیلی از آنها را مشاهده کرد، می توان به مار، مارمولک، موش صحرایی، عقرب، مورچه و ... اشاره کرد.

از جمله پرندگانی که در قسمت های کوهستانی جزیره زندگی می کنند می توان عقاب، کلاغ، پرستو، زاغ و زاغچه، گنجشک، کبوتر، ترلان، دورنا، کبک، «باغری قره» و ... را نام برد. همچنین اکثر سواحل دریاچه ارومیه و کناره های ساحلی جزیره اسلامی (شاهی) و

نیز باتلاق‌ها و نیزارها محل زیست پرندگان آبی و مهاجر هستند. پرندگانی چون اردک، مرغابی، آنقورت، پلیکان، فلامینگو و... در حال تردد و رفت‌وآمد می‌باشند و بیشتر با زیست و اسکان موقت، همیشه در حال مهاجرت هستند. هر چند در سالیان اخیر، به دلیل خشکسالی، این مهاجرت‌ها و اسکان‌های موقت بسیار کم و اندک شده و به شدت کاهش یافته است، این روند هنوز ادامه دارد. نکته دیگری که اشاره بدان در اینجا ضروری می‌نماید، آن است که تنها موجود زنده‌ای که در آب‌های تلخ و شور دریاچه، زیست می‌کند، جانوری است کوچک و سفیدرنگ از تیره بی‌مهرگان و شبیه کرمک به نام «آرتمیا» که منبع مهم و مفیدی برای تغذیه ماهی و استفاده در آبگیرهای پرورش ماهی به حساب می‌آید. امروزه به ارزش و اهمیت آن پی برده‌اند و گویا در حوالی ارومیه، در آبگیرهای پرورش ماهی از این جانور استفاده می‌شود.

نکته مهم دیگری که اشاره‌ای کوتاه به آن لازم به نظر می‌رسد، جریان کشتی‌رانی و تردد کشتی‌ها در بنادر و اسکله‌های جزیره است. از اوایل دوره قاجار، فکر کشتی‌رانی و تردد کشتی‌های کوچک در آب‌های دریاچه ارومیه مطرح بوده و فردی به نام «قاسم ملک‌میرزا» امتیاز کشتی‌رانی در دریاچه را به نام خود اخذ کرده بوده است. البته این کار در ابتدا به وسیله کشتی‌های بادی کوچک (لتکه و یا یلکان) انجام می‌شد که بعد از مدتی به کشتی‌های موتوردار و یدک‌کش تبدیل شدند و در اوایل بین دو بندر شرفخانه و گل‌مانخانه و از کناره‌های جزیره در تردد و رفت‌وآمد بودند. بعداً بندری هم در کنار آب‌های روستای آق گنبد، احداث می‌شود که رفت‌وآمد و تردد دریایی اهالی تمام روستاهای جزیره تنها از این بندر صورت می‌گرفته است، به طوری که در اواخر دوره پهلوی اول، کشتی‌های موتوری

یدک کش، هفته‌ای دو بار بین بنادر شرفخانه - آق گنبد و گلمانخانه و برعکس در تردد بودند و به جابجایی بار و مسافر می‌پرداختند.

در اواخر دهه ۴۰ شمسی دو اسکله کوچک، یکی در کنار روستای بوراچالو و دیگری در کنار روستای گمیچی و در سواحل دره‌ای به نام «اولو یازی» (دشت بزرگ) احداث شده بود و تردها از این بنادر و اسکله‌ها (بندر بوراچالو، آق گنبد و گمیچی) انجام می‌پذیرفت. این بنادر و اسکله‌ها تا کمی بعد از انقلاب ۵۷ دایر بودند و حمل و نقل بار و مسافر از طریق دریا انجام می‌یافت ولی کمی بعد از آن هر سه اسکله، متروکه شدند و از بین رفتند و امروزه در برخی از آنها، آثاری از تیرک‌های چوبی بر جای مانده است. در ضمن به هنگام تردد و حمل و نقل بار و مسافر از طریق دریا، رفت و آمد از طریق خشکی (شوراکت) به وسیله ستوران و اسب‌ها و شترها نیز جریان داشت. هر چند از شدت و حدت آن کاسته شده بود.

در این خصوص شایان ذکر است که کشتی‌های موتوردار (سرخود) دیزلی که حکم اسب سر تریلی‌های امروزی در خشکی‌ها و جاده‌ها را داشتند و یک کشتی بزرگتر باری - مسافری، البته بدون موتور، را یدک کشی می‌کردند، با توقف‌های کوتاه در بنادر و اسکله‌ها تردد و جابجایی بار و مسافر را انجام می‌دادند. نام برخی از این کشتی‌های موتوردار و سرخود در زمان قبل از انقلاب عبارت بودند از: «پهلوی»، «شاهپور»، «اخگر» و

البته یک کشتی موتوردار و سرخود جدید و مجهز هم از اواخر دهه ۴۰ بین بنادر گلمانخانه (ارومیه) و رحمانلو (عجب‌شیر) به طور مستقل و روزانه در تردد و رفت و آمد بود که غالباً مسافر حمل و نقل می‌کرد. اسم این کشتی، «نوح» بود. سال‌های متمادی «کشتی نوح» روزانه بین بنادر مزبور در تردد و رفت و آمد بود. تردد این

کشتی‌ها و ساخت و احداث بنادر و اسکله‌های جدید و مختلف، همه زیر نظر اداره کشتی‌رانی و بنادر بود و همه تحت نظر دولت کار می‌کردند و کاپیتان‌ها و کارکنان کشتی‌ها، کارمندان دولتی و رسمی بودند و حقوق و مزایای ثابت و معین داشتند. غیر از کشتی‌رانی بر دریاچه که زیر نظر دولت و اداره بنادر و کشتی‌رانی انجام می‌پذیرفت، در برخی از روستاهای جزیره به‌ویژه در روستای گمیچی، به دلیل نزدیکی بسیار به سواحل دریاچه، کشتی‌ها و قایق‌های چوبی - بادی محلی و بومی توسط استادان و نجاران محلی و با مشارکت تعدادی از اهالی روستاها ساخته و پرداخته می‌گردید و سرانجام به آب (دریاچه) انداخته می‌شد. این کشتی‌ها «یلکان» نامیده می‌شدند و به طور عرفی و غیرقانونی در بین تعدادی از جزایر دریاچه در تردد بودند و غالباً هم گوسفند (گاهی هم گندم و جو و...) حمل و نقل می‌کردند. مخصوصاً گوسفندان بسیاری از طرف دامداران ارومیه برای چرای بدون چوپان و برای مدت محدود به جزایر مختلف دریاچه آورده می‌شد. مدتی بعد از انقلاب ۵۷، کشتی‌ها و کشتی‌رانی‌ها و بنادر و اسکله‌ها و حتی کشتی‌های بادی محلی (یلکان‌ها) همگی متروکه شده، از بین رفتند. با احداث و ایجاد بزرگراه شهید کلانتری و آغاز تردد در این بزرگراه، دیگر نیاز به تردد کشتی‌ها در بنادر و اسکله‌ها و کشتی‌رانی روی آب‌های دریاچه ارومیه، از میان رفت و خشکسالی‌های بیش از یک دهه اخیر هم دلیل دیگری شد که همه آثار کشتی‌رانی در دریاچه از بین رفتند و امروزه تنها در برخی نقاط آثار و بقایای متروکه آنها به جای مانده است.

بزرگراه شهید کلانتری از میان جزیره اسلامی (شاهی) گذشته، از سه روستای جزیره یعنی روستاهای سرای، گمیچی و آق گنبد

عبور می‌کند و از این طریق دو استان آذربایجان شرقی و غربی را به هم متصل می‌سازد. به طوری که مسافت تبریز - ارومیه را به دو ساعت کاهش داده است. گفتنی است که هم‌اکنون در حال احداث تونلی در زیر گردنه «گیروه داغی» هستند و این گردنه بین دو روستای سرای و آق گنبد واقع است و با راه‌اندازی این تونل نسبتاً کوتاه فاصله مراکز این دو استان کاهش بیشتری خواهد یافت. هر چند به نظر می‌رسد که پایان کار احداث این تونل و راه‌اندازی آن، سالیان متمادی به طول خواهد انجامید. شایان ذکر است که این بزرگراه، دریاچه ارومیه را به دو قسمت تقسیم کرده و پلی هم در وسط آن احداث و تعبیه شده است که آب‌گذر است و عبور و مرور جریان آب دریاچه به هر دو طرف را ممکن و میسر می‌سازد.

به دنبال خشکسالی‌های اخیر و در پی کاهش شدید آب دریاچه که تا مرز خشک شدن کامل و از بین رفتن آن پیش رفته بود، مسئله دریاچه ارومیه و احیای دوباره آن به یک مشکل اساسی و مهم زیست‌محیطی و حتی سیاسی منطقه‌ای و جهانی تبدیل شد و صد البته این مشکل عوامل و دلایل مهم چندگانه‌ای داشت که اهم آنها عبارت بودند از: ۱ - خشکسالی‌های متمادی بیش از یک دهه و کاهش بارش باران‌ها در منطقه، ۲ - احداث و ایجاد سدهای غیرضروری بر روی رودخانه‌هایی که به دریاچه می‌ریخت، ۳ - احداث همین بزرگراه شهید کلانتری بر روی دریاچه و دو نیم کردن آن و ۴ - استفاده بی‌رویه از چاه و آب‌های زیرزمینی در منطقه.

تا احیا و پرآب شدن دریاچه ارومیه راه زیادی در پیش است و باید که با تلاش‌های مستمر و پیگیرانه و با صرف هزینه‌های لازم، راه احیای دریاچه را هر چه زودتر، هموار کرد.